

KAPTOLSKI SISAK 1215. – 2015.

Kaptolski Sisak 1215. – 2015.: Zbornik radova sa skupa
Kaptolski Sisak 1215. – 2015. održanoga u Sisku 19. rujna 2015. godine

Nakladnik
Sisačka biskupija

Sunakladnici
Stolni Kaptol Svetog Križa
Hrvatsko katoličko sveučilište
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Za nakladnika
mons. Marko Cvitkušić

Urednici
doc. dr. sc. Hrvoje Kekez
dr. sc. Stipica Grgić

ISBN 978-953-57368-1-3 (Sisačka biskupija)
ISBN 978-953-8014-07-9 (Hrvatsko katoličko sveučilište)
ISBN 978-953-7823-61-0 (Hrvatski studiji sveučilišta u Zagrebu)

KAPTOLSKI SISAK 1215. - 2015.

Zbornik radova sa skupa
Kaptolski Sisak 1215. - 2015.
održanoga u Sisku 19. rujna 2015. godine

uredili

Hrvoje Kekez

Stipica Grgić

SISAK, 2017.

Sadržaj

Predgovor: <i>mons. dr. sc. Vlado Košić, Sisački biskup</i>	7
<i>Marko Jerković:</i> Kaptolski Sisak u srednjem vijeku: Društvo, gospodarstvo, posjedi	9
<i>Tomislav Matić:</i> Patroni crkava Sisačkog vlastelinstva i njegove okolice u srednjem vijeku	29
<i>Monika Đurak:</i> Gradnja sisačke utvrde 1544. godine: Rekonstrukcija odnosa između Kaptola, biskupa, kralja i plemstva	39
<i>Hrvoje Kekez:</i> Valorizacija uloge Zagrebačkog kaptola u izgradnji i obrani sisačke utvrde u historiografiji i hrvatskim udžbenicima povijesti za srednjoškolsko obrazovanje	51
<i>Ivana Jukić:</i> Kralj, Kaptol i sisačka utvrda 1672.–1682.: granice političke moći	67
<i>Petar Korunić:</i> Stanovništvo Siska 1750. godine: Prilog poznavanju demografske i ekonomske povijesti	79
<i>Ana Biočić:</i> Od župnika u Pokupskom do zagrebačkog kanonika: Prilog za biografiju svećenika Ivana Kralja (1792.–1878.)	105
<i>Vlatka Vukelić:</i> Spomenica župe Sv. Križa u Sisku i djelovanje sisačkih župnika u 19. stoljeću: Izvor za proučavanje početaka sustavnih arheoloških istraživanja u Sisku	119
<i>Domagoj Sremić:</i> Doprinos Crkve i Zagrebačkog kaptola razvoju pučkog školstva na području Siska i okolice u 19. i početkom 20. stoljeća	131
<i>Stipica Grgić:</i> Agrarna reforma: Oduzimanje dobara Prvostolnog kaptola zagrebačkog i drugih crkvenih institucija u Sisku i okolici u drugoj polovini 1940-ih	149
Pogovor: <i>mons. Marko Cvitkušić, kancelar Sisačke biskupije i prepošt Stolnog Kaptola Svetog Križa u Sisku:</i> Stolni Kaptol Svetog Križa u Sisku danas	167
Fotografije sa znanstvenog skupa održanoga 19. rujna 2015. u Sisku	172

Spomenica župe Sv. Križa u Sisku i djelovanje sisačkih župnika u 19. stoljeću: Izvor za proučavanje početaka sustavnih arheoloških istraživanja u Sisku

Početakom snažnog gospodarskog razvoja Siska sredinom 19. stoljeća počinje značajna zidana izgradnja u samom urbanom tkivu, na prostoru Siscije intra muros. Riječ je o domovima i skladištima bogatih trgovaca koji gradeći višekatnice iskapaju duboke temelje. Sve to dovodi do otkrivanja bogate arheološke baštine, a time i do prvih pokušaja arheoloških istraživanja u Sisku. Prva arheološka istraživanja na području nekadašnje antičke kolonije Siscije provode ugledni hrvatski znanstvenici humanističke naobrazbe (Matija Petar Katančić, Andrija Blašković, Adam Baltazar Krčelić, Ivan Tkalčić, Mijat Sabljar, Ivan Kukuljević Sakcinski i Šime Ljubić), koji mahom predsjedaju netom osnovanim stručnim i znanstvenim društvima, čija je osnovna zadaća izgradnja nacionalnog identiteta. Osim njih, brigu o siscijanskoj arheološkoj baštini vode i lokalni župnici uz pomoć povjerenika Prvostolnog kaptola zagrebačkog. Sisački župnik Franjo Schloissnigg vršio je dužnost povjerenika za sisačke starine Povijesnog društva zagrebačkog, a arheološke pronalaskе bilježio je u Spomenicu sisačke župe, odnosno, Liber memorabilium eventuum Parochiae Sisciensis. Počeo ju je pisati 1851. godine, a u nju je bilježio događaje relevantne za sisački kraj. Spomenica daje važan doprinos arheološkim istraživanjima na području Siska, s obzirom na detaljne opise i crteže ruševina stare Siscije. Najvrjedniji su nam zapisi iz 1854. koji opisuju pronalazak siscijanske basilicae urbanae i oni s lokaliteta „Rimska pivnica“ iz 1868. godine.

Ključne riječi: Sisak, arheološki ostaci, 19. stoljeće, *Liber memorabilium eventuum Parochiae Sisciensis*

Sisak i arheologija u 19. stoljeću

Sisačka arheologija većinom je promatrana u kontekstu arheoloških istraživanja od druge polovice 20. stoljeća do danas. Rijetki su se suvremeni znanstvenici osvrtnali na pisanu ostavštinu pojedinaca iz 19. st. koji su imali prilike biti prvim svjedocima otvaranja arheoloških terena. Ti pojedinci, tzv. pioniri arheologije, nisu imali formalna

znanja niti vještine kojima bi adekvatno proveli arheološka istraživanja iako su pažljivo bilježili svoja opažanja na terenu. S druge strane, suvremeni znanstvenici koji se bave izučavanjem sisačke arheologije mahom su arheolozi te stoga i nisu izučavali bogata pisana povijesna vrela i ostavštinu pionira arheologije. Tu ostavštinu ne možemo tretirati kao znanstvene radove, ali je ona danas vrijedan povijesni izvor koji je potrebno ispravno staviti u arheološki i povijesni kontekst. Riječ je o rukopisnoj ostavštini, često bez potpisa ili nadnevka, samo s naznakom arheološkog lokaliteta koji se obrađivao, što svakako zahtijeva interdisciplinarnan pristup proučavanja. Nakon utvrđivanja okolnosti u kojima su bilješke nastale, nužna je kronološka usporedba s eventualnim ranijima, ali i kasnijim istraživanjima terena. Na kraju metodološkog pristupa treba sumirati stanje pokretnih nalaza i stanje njihove obrade. Na taj način obrađeno arhivsko gradivo pridonijet će potpunijem i znanstveno utemeljenijem stvaranju topografije antičke Siscije. Osim u izradi topografije Siscije, podaci prikupljeni i analizirani na ovaj način doprinijet će općem poznavanju kvalitete života jednog antičkog provincijalnog središta.

Kada govorimo o interdisciplinarnosti, onda treba istaknuti kako je u ovome radu župna spomenica *Liber memorabilium eventuum Parochiae Sisciensis* obrađena kao dio dokumentacije koja pruža uvid i u ovaj (arheološki) segment društvenoga života. Svećenici koji su precizno bilježili podatke u *Liber memorabilium eventuum Parochiae Sisciensis*, utrli su put instituciji muzejskih povjerenika.

Uspostavom spomenute institucije njihova korespondencija također postaje dio arhivske građe značajne za izučavanje povijesti sisačke arheologije. Njihov rad nije dijelom hrvatske znanstvene literature, ali nam je presudan u stvaranju širih arheoloških zaključaka jer je vrlo pedantan i cjelovit, a pronalaskeske starina smješta u katastarsko-geodetske i gruntovne okvire, koje je uz pomoć gruntovnih napisnica i starih gradskih zemljovida, iako vrlo teško, ipak moguće rekognoscirati.¹

Razdoblje druge polovice 19. stoljeća vrlo je značajno za gospodarsko-politički i društveni razvoj Siska. Sisak postaje jedno od političkih žarišta tadašnje Hrvatske i najznačajniji gospodarski centar središnje Hrvatske. Uz lokalne političke i gospodarske probleme, u Sisku se pod utjecajem značajnih društvenih subjekata, nazire i pokušaj realiziranja ilirskih ideja u društvenom i kulturnom smislu.² Sve se to odrazilo i na urbanizam, koji sada prolazi novu fazu masovne izgradnje na terenu koji predstavlja ono što je u antici bila Siscija *intra muros*.³ Ubrzanom suvremenom izgradnjom gradske jezgre otkrivaju se ostaci rimske civilizacije, baština antičke kolonije Siscije.

1 Više o temi muzejskih povjerenika i povijesti arheoloških istraživanja Siska vidi u: Vlatka Vukelić, *Povijest sustavnih arheoloških istraživanja u Sisku od 16. stoljeća do 1941. godine*, doktorska disertacija (Zagreb, 2011.).

2 Miroslav Matovina, *Obrt u Sisku 1836.-1986.* (Sisak, 1987.); Mirela Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova – Sisak* (Sisak, 2004), 11; Branko Vujasinović, „Prometna povezanost dolina Kupe i Save s morem s posebnim osvrtom na ideje o plovnom povezivanju“, *Hrvatska vodoprivreda* IV (1995.), br. 15-66; Davorka Obradović, „Sisak od kršćanstva do plovila XIX st.“, *Sisak: Segestica, Siscia, Sziszak, Sisak* (Sisak, 1997), 10-20; Vlatka Vukelić, *Obitelj Colussi u Sisku* (Sisak, 2011.). Za bolji uvid u gospodarski, politički, društveni i kulturni život Siska u međuratnom razdoblju vidi ediciju *Godišnjaka Gradskog muzeja Sisak 1-10*.

3 *Intra muros* je pojam kojim se obilježava antičko gradsko područje unutar bedemskog perimetra. Ovdje je konkretno riječ o zemljištu koje se nalazilo unutar zidina antičke Siscije.

Time, na žalost, dolazi i do krajnjeg iskorištavanja antičke arheološke građe u izgradnji novovjekih zgrada velikih dimenzija bogate novodoseljene trgovačke elite.⁴ Na taj način je nepovratno nestala bitna dimenzija u razjašnjavanju povijesti Siscije i jedan je od razloga danas tako siromašne epigrafske ostavštine Siska u usporedbi npr. sa Salonom.⁵

Međutim, iako je dio arhitektonske arheološke siscijanske baštine poslužio za izgradnju temelja novovjekih zgrada, dio te baštine ostao je zakopan ispod današnjih javnih hortikulturalnih površina.⁶ Ova se tvrdnja temelji i na recentnim arheološkim istraživanjima,⁷ ali i arhivskoj građi koja je pohranjena u Arheološkom muzeju u Zagrebu i župnoj spomenici *Liber memorabilium eventuum Parochiae Sisciensis*.

Kako su se sisački župnici našli na arheološkim lokalitetima? Tu treba znati kako je bogata trgovačka elita nova zdanja i mnogobrojne žitne magazine gradila na kupljenom kaptolskom zemljištu, što je svakako jedan od razloga interesa lokalnih svećenika za njihovo otkrivanje i obradu. Naime, Zagrebački kaptol je bio vlasnik sisačkog *dominuma* i tek prodajom toga zemljišta i njegovom parcelacijom (nekadašnje područje *intra* i *extra muros* antičkoga grada), započinje nova graditeljska era novovjekog Siska. Kuće se sada mahom zidaju, što pretpostavlja kopanje dubljih temelja za njihovu izgradnju, a stotinu i pedeset kuća izgrađenih do 1848. godine poprilično je oštetilo arheološki materijal koji se nalazio u dubljem sloju zemlje.⁸

S obzirom na tu činjenicu, kao i na dotadašnje površno iskorištavanje opisanog terena u stambene svrhe, svjetlo dana ugledala je stoljećima zatrpana rimska arheološka građa. Nekolicina entuzijasta sudjelovala je u pokušaju njena objedinjenja, sustavnog istraživanja i znanstvene valorizacije, kao i u pokušaju izrade topografije antičke Siscije.⁹ Jedan od njih bio je i sisački župnik Franjo Schloissnigg.¹⁰ Njega ovdje posebice izdvajamo iz razloga što je upravo on uz pomoć kanonskih vizitacija započeo pisati župnu *Spomenicu*, u kojoj je opisao povijest Siska od rimskog vremena pa do svoje smrti.

4 Arheološki ostaci kontinuirano su rabljeni kao građevinski materijal u cijelom ovom razdoblju.

5 Bruna Kuntić Makvić – Marina Šegvić, „Katančičev opis Siscije“, *Opuscula archaeologica* 16 (1992), 165-181; Robert Matijašić, *Uvod u latinsku epigrafiju* (Pula, 2002).

6 Rimska ulica ispred Vijećnice, a u sklopu gradske šetnice uz rijeku Kupu: hipokaust; više u: Aleksandra Faber: „Građa za topografiju antičkog Siska“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* (VAMZ) 6-7 (1972–1973), 133-162.

7 *Izvešće o radu Gradskog muzeja Sisak za 2011. godinu*; Rosana Škrkulja, Tea Tomaš, „Pregled arheoloških istraživanja Gradskog muzeja Sisak od 2011. do 2013. godine“, *Godišnjak Gradskog muzeja Sisak* 11 (2016), 320-341.

8 Josip Buturac, *Neobjavljeni dokumenti hrvatske povijesti u XV. stoljeću* (Zagreb, 1960), 236.

9 Arheološki rad na terenu iz razdoblja novovjekovlja (18. i 19. st.) u hrvatskoj je historiografiji zanemaren iako predstavlja bogato vrelo informacija. Naravno, nije tu riječ o arheologiji kao znanosti kakovu danas poznajemo, no taj arheološki rad predstavlja prve pokušaje sustavnijeg istraživanja pojedinih lokaliteta.

10 SCHLOISSNIGG, Franjo, (?), 23. svibnja 1807. – Sisak, 24. veljače 1869.). Izvor: Đurda Zorko i Jasminka Borić-Jagačić, *Sisački biografski leksikon*, (Sisak, 2006), 278.

Sisački župnik Franjo Schloissnigg

Franjo Schloissnigg rođen je 1807. godine. Do dolaska u Sisak službovao je po više župa u Hrvatskoj. U Sisku vrši župničku službu od 1851. do 1869., a za to vrijeme obnovljeni su oltari, nabavljene nove orgulje i klupe te postavljen novi pod u crkvi Uzvišenja sv. Križa (danas Katedrala). Kanonske vizitacije prethodnika bile su mu motivacija i vodilja za nastanak župne *Spomenice*. Uz klasičnu naobrazbu, koja ga je učinila jednim od najučtenijih ljudi svoga doba u Sisku, uživao je, po službi koju je vršio, povjerenje mnogih građana. Stručno povjerenje ukazali su mu i hrvatski domoljubi, poput Ivana Kukuljevića Sakcinskog¹¹, koji su ilirske ideje proveli u djelo stvarajući institucije koje i danas brinu o nacionalnom i prosvjetnom blagu.¹²

Nastojeći stvoriti nacionalni identitet, Kukuljević i njegovi istomišljenici osjećali su društvenu, kulturnu i političku potrebu za izučavanjem hrvatske povijesti, pa će njihov profesionalni i znanstveni interes za Siskom/Siscijom, jednim od najvažnijih gradova Zapadnog Rimskog Carstva na hrvatskim prostorima, biti vrlo izražen. Kukuljević je bio jako angažiran po pitanju sisačkih starina, a skrbio je i o njihovom kvalitetnom zbrinjavanju, pa 1861., kao veliki župan, apelira na Vjekoslava Staudaura, velikog suca Kotara sisačkoga i mjesnog suca Vladita Zorca, da spriječe „raspačavanje“ starina iz Siska jer se dotada sve što se takvim smatralo odvozilo u Beč, dok se pogotovo mnogo starina „razvuklo“ prilikom gradnje željeznice (1854.–1862.).¹³ Zorcu nalaže da se pobrine da ako u Sisku itko pronađe starine, ove ne pošalje u Beč ili „u tuđe zemlje“, nego da ih prikupi za Narodni muzej.¹⁴ Promatrajući ga dalje u kontekstu istraživanja sisačkih starina povezujemo ga s reprezentativnim nalazom iz Siska, koji predstavlja kameni

11 Ivan Kukuljević (Varaždin, 29. svibnja 1816. – Puhakovec, Hrvatsko Zagorje, 1. kolovoza 1889.), hrvatski povjesničar, književnik i političar. Školovao se u gimnaziji u Varaždinu i Zagrebu, te na Vojnoj akademiji u Kremstu. Od 1837. godine, kada je upoznao Ljudevita Gaja, oduševljeni je Ilirac. Godine 1841. vratio se u Hrvatsku i uključio u politički život boreći se protiv mađarizacije i cenzure. Postao je jedan od vođa Ilirskog pokreta. Vidi više u: Vukelić, *Povijest sustavnih arheoloških...*, 64-67.

12 Kukuljević je 1850. godine dao inicijativu za osnivanje društva koje se sredinom 19. stoljeća najviše trudi zaštititi i u cjelosti sačuvati starine pronađene na hrvatskom tlu: „Društvo za jugoslavensku poviestnicu i starine.“ Na prvoj sjednici društva Kukuljević je izabran za prvog predjednika. Cilj svih članova bio je sakupljanje, otkrivanje, čuvanje i proučavanje svih vrsta spomenika: pisanih, materijalnih, kulturno-povijesnih, arheoloških, etnografskih itd. Pokrenut je i časopis *Arkiv za povestnicu jugoslavensku* Organiziranjem ovoga društva Kukuljević je utro put i Hrvatskom arheološkom društvu. Osim te vrlo zahtijevne funkcije, Kukuljević je prikupljanjem i publiciranjem podataka u *Arkivu za povestnicu jugoslavensku* stvorio osnovni fond podataka o počecima hrvatskih arheoloških istraživanja. Bio je prvi, iako formalno neškolorani, terenski istraživač u sjevernoj Hrvatskoj, koji je među prvima počeo derivati arheološki materijal tadašnjem Narodnom muzeju, odnosno njegovom „Arheološkom odjelu“. Kukuljević je prikupljao podatke o arheološkom i drugom materijalu te je oformio svojevrsnu bazu podataka o potencijalnim lokalitetima. Zoran Gregl „Kukuljevićevo arheološko djelovanje“, *Hrvatska revija VIII/2* (2008) 100-103.

13 Vukelić, *Povijest sustavnih arheoloških...*, 64-67.

14 Svoj veliki interes za razdoblje antičke povijesti na prostoru kontinentalne Hrvatske Kukuljević je sazeo i 1873. objavio kao opsežnu raspravu *Panonijska rimska*. Znakovito je da je to do danas jedina sinteza o toj temi tiskana na hrvatskom jeziku. U njoj Kukuljević detaljno opisuje granice rimske provincije, pokušava latinska imena naselja i drugih geografskih pojmova točno locirati na karti, pišući pri tome i o običajima, obrtu, umjetnosti i zanatima stanovništva. Posebno poglavlje u ovoj raspravi posvećuje antičkim itinerarima s vrlo preciznim podacima o trasama glavnih cesta, npr. Emona-Siscia-Sirmium, Poetovia-Mursa, Poetovia-Siscia, Senia-Siscia itd. Već je tada ispravno ubicirao *Andautonium* u Šćitarjevo, *Aquae Iasae* u Varaždinske Toplice, *Neviodunum* u Drnovo kod Krškog i sl.

reljef Kauta, a danas je izložen u lapidariju Arheološkog muzeja u Zagrebu. Upravo ga je Kukuljević donirao Narodnom muzeju. Riječ je o dijelu reljefa boga Mitre pronađenom 1863. godine.¹⁵ Kao konzervator objavio je i dva rada u kojima piše o Sisciji.¹⁶

Kukuljević, potom Mijat Sabljar, Ivan Tkalčić i lokalni domoljubi poput Schloissnigga, na sisačkim arheološkim terenima pokušavaju djelovati kao prvi „profesionalni arheolozi“ koji vode istraživanja s ciljem bilježenja, konzervacije, pa i prezentacije zatečene arheološke baštine.¹⁷

Pojedinci stvaraju zbirke starina i iniciraju osnivanje lokalnog arheološkog društva („Arheologično društvo Siscija“) koje će biti u direktnoj sprezi i pod nadzorom zagrebačkih stručnjaka (Šime Ljubić i Josip Brunšmid). Uviđajući potrebu za korespondencijom s lokalnim stanovništvom, Kukuljević i Sabljar uspostavljaju instituciju muzejskog povjerenika. Ona je važna i prije oformljenja lokalnog arheološkog društva, a pogotovo nakon gašenja njegova rada, kada njezini vršitelji jedini preuzimaju ulogu sabirača starina.¹⁸

Tako je i Schloissnigg postao povjerenikom za sisačke starine „Povijesnog društva“, a ta dužnost obuhvaćala je za početak posao čuvanja tadašnje najveće, najljepše i najpoznatije zbirke starina trgovca Franje Diericha iz Siska.¹⁹ Prema Kukuljevićevoj odredbi, zbirka se čuvala na Schloissniggovu, tj. kaptolskom zemljištu.²⁰ Ova zbirka izazvala je velik interes još 1858., kada počinju pregovori o njezinom otkupu i to za čak 1.000 forinti. Sredstva za otkup osigurana su pojedinačnim priložima „domoljuba“, čak i s područja Virovitičke županije. Zbirka je u cijelosti otkupljena 20. srpnja 1865.,²¹ a kasnije je nadopunjavana predmetima što ih je iskapalo i sakupljalo lokalno arheološko

15 Gregl, „Kukuljevićev“, 103.

16 Ivan Kukuljević-Sakcinski, „Über der Zustand der Alterthumer in Siscia“, *Mittheilungen der Kaiserliche Konigliche Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale*, II Band (Wien, 1857), 81-83.

17 Intenzivnija promišljanja o antičkoj povijesti hrvatskih krajeva započinju s 19. st., što je bilo plodno tlo za novu generaciju znanstvenika. Nekolicina njih posvetila je velik dio svog istraživanja upravo razjašnjavanju pitanja topografije antičke Siscije i njenoj arheološkoj baštini. Uz Ivana Kukuljevića Sakcinskog, riječ je o Mijatu Sabljaru, Ivanu Tkalčiću, Šimi Ljubiću, Josipu Brunšmidu i Viktoru Hoffilleru... Oni dobivaju priliku provoditi prva sustavna arheološka istraživanja na tom velikom sisačkom gradilištu. Oni sada na terenu djeluju kao prvi profesionalni arheolozi koji vode istraživanja s ciljem bilježenja, konzervacije, pa i prezentacije zatečene arheološke baštine. No, kako su po zvanju i povijesničari upuštaju se često i u povijesne rasprave o važnosti i značaju Siscije, koje su sada dodatno potkrepljene stručno obrađenim arheološkim artefaktima. Vidi više u: Vukelić, *Povijest sustavnih arheoloških...*, 62-63.

18 Vidi više u: Vukelić, *Povijest sustavnih arheoloških...*, 60-64.

19 Zbirka se čuvala na njegovom/crkvenom zemljištu prema Kukuljevićevoj odredbi. Vidi više u: Zdenko Burkowsky, „Odjelatnosti Društva „Arheologično društvo Siscia u Sisku“, *Godišnjak Gradskog muzeja Sisak* 1 (2000), 53-59.

20 Vlatka Vukelić – Ivan Radman Livaja, *Blago rijeke Kupe – Thesaurus Colapis fluminis* (Zagreb, 2012), 31.

21 Arheološki muzej u Zagrebu, Inventar arheološkog odjela (I), Rimska zbirka (Sisak).

društvo „Siscia“.²² Uz to, velik doprinos povećanju ove zbirke dali su pojedinci, zaljubljenici u starine, koji su nesebičnom požrtvovnošću otkupljivali siscijanske arheološke ostatke na terenu od raznih preprodavača. Predmeti iz spomenute zbirke naposljetku su dijelom kupljeni, a dijelom donirani Narodnom muzeju u Zagrebu, koji se tek formirao.²³ Od tog trenutka zbirka je poznata pod nazivom „Sisačka zbirka“, a postala je temelj arheološkog proučavanja antičke Siscije, ali i cijele kontinentalne Hrvatske.²⁴

Liber memorabilium eventuum Parochiae Sisciensis

Shvaćajući ozbiljno posao povjerenika koji mu je povjeren, Schloissnigg je u živom kontaktu s Šimom Ljubićem,²⁵ tadašnjim muzejskim čuvarom Narodnog muzeja. Dio njihove korespondencije čuva se danas u Arheološkom muzeju u Zagrebu, a o njihovoj

-
- 22 Godine 1874. dolazi do konačnog ujedinjenja Civilnog i Vojnog Siska, što znači da su stvoreni preduvjeti za šira društvena djelovanja unutar jedinstvene gradske zajednice. Otada se ova dva dijela sada istoga grada nazivaju Sisak Stari i Sisak Novi. Tako je, oslanjajući se na infrastrukturnu logistiku i povoljnije društvene prilike, 1876. godine ustanovljena „Siscija – društvo za iskapanje i sakupljanje rimskih starina u Sisku“. Ovo je društvo u kontekstu hrvatskih prilika nastalo relativno rano, ali obzirom na stupanj devastacije antičke Siscije, vrlo kasno. U svrhu zaštite, sustavne obrade i adekvatne prezentacije arheološke građe koja se još nalazila na mnogobrojnim lokalitetima u Sisku, prvi akti „Siscije“ naglašavaju njezinu čvrstu sponu s Narodnim muzejom u Zagrebu, kako u pokroviteljstvu, tako i u zaštiti, ali i pravu na preuzimanje arheološke građe iz Siska. Prvi tajnik ovoga društva, Dragutin Jagić spomenuo je kako ga je često pronalazaženje rimskih starina po Sisku prilikom iskapanja svakakvih jama i temelja kuća ponukalo ustrojiti u Sisku društvo za iskapanje i sakupljanje rimskih starina. O radu društva vidi više u: Vukelić, *Povijest sustavnih arheoloških...* 125-136.
- 23 Prva nacionalna muzejska institucija, odnosno Narodni muzej, s javnim je djelovanjem započela tek 1846. godine. Međutim, pravila Narodnog muzeja odobrena su tek 1866., kada ova ustanova postaje Zemaljski zavod pod zaštitom Sabora. Nalazio se pod upravom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti koja je 1867. za prvog ravnatelja Zavoda imenovala svog člana Šimu Ljubića. Vidi više u: Emilio Iličić i Ivan Mirnik, „Povijest palače Arheološkog muzeja u vremenu od njegove izgradnje do 1954. godine“, *VAMZ*, 3. s., XLI (2008), 343-344; više o osnutku i djelovanju Narodnog muzeja u Zagrebu vidi u: Ivan Bojničić, „Das Kroatische archäologische Nationalmuseum“, *Kroatische Revue. Berichte über die sozialen und literarischen Verhältnisse der südslavischen Völker* 1 (1882), 129-141, 199-203. Ivan Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien. J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch*, IV, 13 (Nürnberg, 1899, reprint: 1996), Ivan Bojničić, „Hrvatski narodni arheološki muzej“, *Muzeopis 1846–1996* (Zagreb, 1996), 56-64.
- 24 S obzirom na broj arheoloških nalaza osnovana je „Sisačka zbirka“ kao posebni dio muzejskih zbirki unutar Narodnog muzeja. Zbirka je čuvana u posebnoj dvorani u muzeju. Temelj toj zbirci položen je 1864., kada je priložima rodoljuba za 2.000 kruna kupljena kolekcija trgovca Franje Diericha. Kasnije se ova zbirka povećala predmetima koje je iskopalo i sabralo lokalno arheološko društvo „Siscia“ u Sisku te darovima sisačkoga trgovca Josipa Pileka i vječnika banskoga stola Ljudevita Ivkanca, koji je, pak, svoju zbirku sisačkih starina oporučno ostavio Narodnom muzeju. Vidi više u: Josip Brunšmid, „Antikni figuralni bronsani predmeti u hrvatskom narodnom muzeju u Zagrebu“, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva XIII* (1913–1914), 207–268. Danas se zbirke u Arheološkom muzeju u Zagrebu vode po suvremenim principima struke, pa su tako i predmeti nekadašnje „Sisačke zbirke“ danas dio velikoga korpusa unutar „Rimske zbirke“. Kao takvi apsolutno su dostupni i istraživačima i javnosti.
- 25 Šime Ljubić (Stari Grad na Hvaru, 24. svibnja 1822. – Stari Grad na Hvaru, 19. listopada 1896.), župnik, hrvatski arheolog, povjesničar i biograf. Studirao je teologiju u Zagrebu, a povijest i slavistiku u Beču. Bio je upravitelj Arheološkog muzeja u Splitu, a boravio je u mletačkim arhivima gdje se skupljao građu koju je kasnije objavio JAZU. Kasnije je bio ravnatelj Arheološkog muzeja u Zagrebu. Osnovao je Hrvatsko arheološko društvo i pokrenuo njegovo glasilo „Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva“. Pisao je radove iz antičke numizmatike, o pretpovijesnim i rimskim nalazima, skupljao građu za Narodni muzej, objavio srednjovjekovne statute Budve, Skradina i Hvara, radove o odnosima Dubrovnika i Venecije, o Markantunu de Dominisu i Petru Hektoroviću. Sudjelovao je u narodnom preporodu u Dalmaciji, a bavio se i književnim radom. Izvor: *Hrvatska opća enciklopedija* (Zagreb, 1999–2009); <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=37753> (pristup 8. kolovoza 2016.).

dobroj suradnji svjedoči i *Spomenica* crkve Uzvišenja sv. Križa (*Liber memorabilium eventuum Parochiae Sisciensis*).²⁶

Schloissnigg je *Spomenicu* počeo pisati 1851. i to na način da je uz uobičajeno bilježenje lokalnih suvremenih događanja u nju zabilježio i neke ranije događaje značajne za sisački kraj. *Spomenica* sadrži 374 stranice i u nju su bilježeni događaji do 1926. godine. Događaji nakon Schloissniggove smrti bilježeni su drugačijim tempom, pa je kroz 57 godina pisano samo na 47 stranica. *Spomenica* je do 1900. pisana latinskim jezikom, a od te godine hrvatskim.²⁷ Pri pisanju *Spomenice* Schloissnigg se služio kanonskim vizitacijama, koje je imao prilike vidjeti i proučiti, a što danas predstavlja posebno važno štivo, s obzirom na zastupljenost informacija o sisačkom ranom novovjekovlju koje je gotovo neobrađeno u današnjoj periodici i literaturi uopće.²⁸ Međutim, *Spomenica* predstavlja i važan doprinos arheološkim istraživanjima na području Siska, s obzirom na detaljne opise pa čak i crteže ruševina stare Siscije koje je Schloissnigg vidio i zabilježio.

Najvrjedniji su nam (što se arheologije tiče) zapisi u *Spomenici* iz 1854. godine koji opisuju pronalazak siscijanske *basilicae urbanae*, njezinu tadašnju lokaciju u novonastalom urbanom prostoru, kao i podatak o vlasniku zemljišta na kojem je bazilika otkrivena. Schloissnigg opisuje ostatke njezine vanjštine i ostatke nalaza iz njezine unutrašnjosti, ali iznosi i dimenzije tlocrta. Definira je kao Kvirinovu crkvu, no upravo nam popis inventara demantira njegovu pretpostavku, s obzirom na nedostatak rano-kršćanskih simbola u ruševinama bazilike. Daje naslutiti da je bila prekrasna, a ono što zapanjuje činjenica je da je još i tada u njezinim ruševinama bio vidljiv oltar dugačak 10 i širok 3 stope,²⁹ uokolo kojeg su ležali mramorni ostaci. Bilježi i da su u istom prostoru pronađeni grobovi, mozaični pod, te zidne slike na ostacima zidova.³⁰ Bili su mu vidljivi i tragovi paleža i rušenja što ga je navelo na zaključak o stradavanju bazilike tijekom seobe naroda.³¹ Upravo su ovi njegovi podaci, kao i prekrasan crtež tlocrta objekta, uspješno poslužili u temeljnoj rekonstrukciji položaja siscijanske *basilicae urbanae* koju je studiozno proveo Domagoj Vuković.³²

U zapisima koji slijede opisani su i drugi arheološki pronalasci, a naročito su nam vrijedni podaci o iskopinama na lokalitetu „Rimska pivnica“ iz 1868. godine. Isti lokalitet

26 Vlatka Vukelić, „Neobjavljena korespondencija o arheološkim istraživanjima u Sisku iz druge polovice 19. stoljeća“, *Kroatologija* 1/1 (2010), 316-338.

27 Lojzo Buturac, *Stoljeća župe sv. Križa u Sisku* (Petrinja, 2006), 310.

28 Kanonske vizitacije u župi najčešće su obavljali arhidakoni Gorskog arhidakonata, obično zagrebački kanonici. Najstarija poznata vizitacija datira iz 1639. godine. Vidi više u: Buturac, *Stoljeća župe*, 311.

29 1 stopa = 30,48 cm.

30 Vrlo je teško na temelju navedenoga reći što su tadašnji istraživači teoretizirali o dataciji ove građevine. Kao vodilja tome otkriću možda može poslužiti Severila Ivana Tkalčića, čiju radnju smiješta u 4. stoljeće.

31 Arhiv župe Sv. Križa u Sisku, *Liber memorabilium eventuum Parochiae Sisciensis*.

32 Vidi u: Domagoj Vuković, *Siscija vizija rimskog grada u Panoniji* (Sisak, 1994), 23-35.

istraživao je i Schloissnigov kapelan Ivan Tkalčić³³ i to u travnju 1868. godine.³⁴ „Rimska pivnica“ bila je građevina javne namjene, čemu u prilog govore njezine dimenzije i opća monumentalnost, kao i smještaj unutar gradskog areala. S obzirom na arheološke artefakte pronađene tijekom arheoloških iskapanja koja su uslijedila, a provedena su u neposrednoj blizini ovog lokaliteta i uzevši u obzir sve segmente rimskog stanovanja uopće, najvjerojatnije je ovdje riječ o dijelu rimskih termi, tj. o dijelu velikog rimskog termalnog kompleksa koji se protezao duž sjevernog i južnog dijela današnje Rimske ulice uz kupsku obalu. O tome nam svjedoče mnogi nalazi na širem području današnje Rimske ulice: iskop rimskih zidova i kanala (Ulica A. i S. Radića 5), nalaz rimskog hipokausta ispred „Rimske pivnice“ te iskop rimskih zidova, kanala i hipokausta (Rimska ulica). Najnovija istraživanja ubicirala su dio termalnog kompleksa i u Rimskoj ulici 25.³⁵

33 Ivan Tkalčić (Zagreb, 4. svibnja 1840. – Zagreb, 11. svibnja 1905.), hrvatski povjesničar. Tkalčić je po završetku studija teologije prvo od 1862. do 1867. službovao kao kapelan u Sisku, a potom je bio župnik u Zagrebu. Od 1882. do 1896. bio je službenik arhiva i knjižničar tadašnje Jugoslavenske akademije u Zagrebu. Zaslužan je za izdavanje mnogih povijesnih radova. Radio je na povijesti grada Zagreba i zagrebačke nadbiskupije. Tijekom pet godina (1862.–1867.) provedenih u Sisku proučavao je povijest starorimske Siscije, kako na temelju pisanih knjiga, tako i na temelju arheoloških nalaza koje je sam našao i prikupio. O svojim istraživanjima objavio je nekoliko rasprava: „Grad Sisak“, „Crta o bivšoj sisačkoj biskupiji“, „Sisačke starine u pogibelji“, „Rieč o godini Kvirinove smrti“ i „Tri nova obretna rimska groba u Sisku“ te je napisao povjesnu pripovijest „Severilla ili slika iz progonstva kršćanah u Sisku“. Po navedenim djelima, osobito po ozbiljnosti u raščlambi i zaključivanju, Tkalčić spada među zaslužne i istaknute hrvatske arheologe. Nastavljajući svoju znanstvenu djelatnost, vezano uz sisačke arheološke terene, on se nadovezuje na temelje koje su na tom polju postavili Kukuljević i Sabljar. Dok je djelovao kao kapelan u Sisku, imao je prilike uvidjeti kompleksnost sisačkog arheološkog proučavanja, ali i nazrijeti dio njegova rješenja. U tom pogledu istaknuo je interdisciplinarnost kao ključan pokretač rješavanja sisačkih arheoloških problema. No, uz neosporan stručan i znanstveni rad i trud, mogli bismo zaključiti kako je Tkalčić u tri aspekta imao i sreće. Naime, u Sisak je došao u času kada se grad pretvorio u golemo gradilište, vezano uz ubrzani gospodarski razvoj kroz koji Sisak tada prolazi, pa mu se permanentno otvaraju arheološki tereni. Uz to, Kukuljević i Sabljar, vršeći značajne društvene funkcije na višim razinama, potiču i iniciraju njegov terenski rad, smatrajući ga svojim nasljednikom, svjesni da sami više nemaju vremena za takve pothvate. S treće strane, kapelanska dužnost koju je Tkalčić obnašao otvorila mu je vrata mnogih domova u Sisku, gdje je lokalno stanovništvo bilo tradicionalno zatvoreno prema došljacima. Uza sve navedeno, u trenutku Tkalčićeva boravka u Sisku još nije formirano lokalno arheološko društvo, što je njemu na kraju pomoglo u neometanom i samostalnom istraživanju i arheološkom rekognosciranju sisačkih arheoloških terena. Nije ovisio o društvenom tempu, planiranjima i financiranju. Po tom pitanju, on je ovisio jedino o Kukuljeviću, Sabljaru i Ljubiću, o čemu svjedoči njihova rukopisna ostavština. Podaci koje nam je Tkalčić donio o stanju sisačke arheologije dragocjeni su za njeno proučavanje jer Sisak nikada više neće, u svojoj gradskoj jezgri, biti tako veliko gradilište. U mnogim svojim bilješkama Tkalčić je vrlo precizan, kao i u danim opisima arheoloških nalaza, a ozbiljnost njegovog arheološkog djelovanja u Sisku dokazana je time što Theodor Mommsen stvarajući svoje kapitalno djelo *Corpus inscriptionum Latinarum (CIL)* (Berlin, 1902), mahom koristi i Tkalčićeve opise nekih spomenika s područja Siska. Trebamo istaknuti i da je niz spomenika koje danas smatramo izgubljenima, u svojim zapisima u prijepisu donio upravo Ivan Tkalčić, pa nam u tom smislu i danas pomaže u stvaranju cjelovite slike epigrafičke ostavštine antičke Siscije. Izvor: Vlatka Vukelić, „Ivan Krstitelj Tkalčić – pionir sisačke arheologije“ *Croatica Christiana Periodica* XXXVII/72 (2013), 129-152.

34 Recentna arheološka istraživanja na ovom području provedena su tek 2013. godine. Sve podatke koje smo imali o lokalitetu „Rimska pivnica“ dio su historijata koji su nam ostavili arheolozi-pioniri iz 19. stoljeća. Njihovi crteži, bilješke i komentari omogućili su nam vrlo pouzdanu ubikaciju samog kompleksa u južni dio današnje sisačke rimske ulice. Ista građa omogućila nam je i definiranje namijene ovog kompleksa iako se ta pretpostavka zasniva na analizi šireg konteksta pokretnog i nepokretnog arheološkog materijala. Vidi više u: Vlatka Vukelić, „Lokalitet »Rimska pivnica« u Sisku – Primjer istraživanja antičke monumentalne građevine javne namijene u drugoj polovici 19. stoljeća“ *Histria Antiqua*, XX (2011), 235-244.

35 Iskra Bačani – Rosana Škrkulja – Tea Tomaš-Barišić, „Pregled arheoloških istraživanja Gradskog muzeja Sisak u 2008. godini“, *Godišnjak Gradskog muzeja Sisak* IX (2009), 59-80.

Bilješke i nacрте s tog lokaliteta Schloissnigg također unosi u *Spomenicu*, ali inzistira i na posebnim crtežima koje je u tu svrhu napravio kaptolski gruntovnik (risač) Josip Jilk. Nalazi s područja stare jezgre Siska, kao i mentorsko vodstvo dobro upućenog župnika, naveli su Tkalčića da napiše svoju rekonstrukciju starokršćanske siscijanske zajednice u svom djelu *Severilla ili slika iz progona kršćana u Sisku*.³⁶ S obzirom na Tkalčićev skori premještaj u Zagreb, Schloissnigg traži da posao istraživanja nastavi kaptolski providnik Jilk,³⁷ za kojeg čak smatra da bi ga bolje obavljao, dok je on sam s najvećom pažnjom, kao i dotada, u svojoj *Spomenicu* bilježio rimske starine na koje su nailazili.³⁸ To je činio sve do svoje smrti 1869. godine.

Nakon njega sisačkim župnikom postaje Dragutin König,³⁹ koji manje revno bilježi arheološke pronalaskе u *Spomenicu* iako prema arhivu Arheološkog muzeja u Zagrebu znamo da slijede mnogostruka važna otkrića. Doduše, spomenut će prodaju „kaptolske bašće“ 1883. poduzetniku Andriji Colussiju⁴⁰, koji će na tome zemljištu provesti arheološka istraživanja i pronaći veliki rimski zid/bedem. Nije bio zaljubljenik u arheologiju poput prethodnika, pa je Narodni muzej s njim bolje surađivao oko predaje starina u Zagreb. Primjerice, Schloissnigg je dvojio oko predaje Severilina sarkofaga, dok je König tu bio praktičniji.⁴¹ König je bio više društveno-politički zauzet (primjerice, pripreme oko ujedinjenja Vojnog i Civilnog Siska) pa suradnju sa zagrebačkim Narodnim muzejem po pitanju arheoloških otkrića preuzima Josip Jilk. Tada prestaju bilješke o arheološkim podacima u sisačkoj *Spomenici*. One će se nastaviti kroz obilnu i vrijednu korespondenciju koja se danas čuva u Arheološkom muzeju i HAZU-u u Zagrebu.⁴²

36 Radnju ove povijesne pripovjedi Tkalčić je smjestio u 4. stoljeće, dok je samo djelo napisao 1866. godine. Opširnije u: Janko Barle, „Ivan Krstitelj Tkalčić“ (nekrolog), *Vjesnik Hrvatskoga Arheološkoga Društva* (VHAD) VIII, Zagreb, 1905., 166-167. Knjigu je posvetio svome župniku Franji Schloissniggu, opširnije u: Agneza Szabo, „Političke i društvene prilike u vrijeme djelovanja Ivana Krstitelja Tkalčića i njegov doprinos povijesti glavnoga grada Zagreba“, *Život i djela Ivana Krstitelja Tkalčića*, (Zagreb, 2006), 25.

37 Arheološki muzej u Zagrebu, *Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25*, Dopis od 27. travnja 1868.

38 U srpnju 1869. godine i Josip Jilk postaje povjerenik Narodnoga muzeja. Imenuje ga Akademija znanosti i umjetnosti, a kao kvalifikacija za to poslužio mu je upravo dotadašnji rad na lokalitetu „Rimska pivnica“ te to što je od Kaptola ishodio dozvolu da sve iskopine s navedenoga terena pošalje u zagrebački muzej. Arheološki muzej u Zagrebu, *Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25*, Dopis Josipa Jilka od 11. srpnja 1869.

39 Dragutin König, (Zagreb, 16. listopada 1822. – Sisak, 4. ožujka 1903.). U Sisku boravi od 1845. do 1854., 1869. nakon Schloissniggove smrti i ostaje tu kao župnik do umirovljenja 1900. godine. Obnavlja župni dvor, nabavlja vrijedne kipove te intenzivno sudjeluje u kulturnom i društvenom životu Siska. Pridonio je povezivanju Vojnog i Civilnog Siska 1874. i bio je snažnom podrškom sisačkom gradonačelniku Franji Lovriću. Đurđa Zorko i Jasminka Borić-Jagačić, *Sisački biografski leksikon* (Sisak, 2006), 167.

40 Andrija Colussi (Osoppo, Italija 1848. – Sisak, 1929.) bio je zaslužan za razvoj grada Siska u obrtničkom, urbanističkom, društveno-gospodarskom i kulturološkom smislu. Obilježio je čitavu jednu gradsku razvojnu epohu. Vlatka Vukelić, *Obitelj Colussi u Sisku* (Sisak, 2011), 3-16.

41 Arheološki muzej u Zagrebu, *Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25*, Dopis Škendera Bobeka od 20. listopada 1871.

42 Vukelić, *Povijest sustavnih arheoloških*, 118-125.

Zaključak

Krajem 20., a naročito početkom 21. stoljeća, u hrvatskoj se historiografiji ustalilo mišljenje kako događaje i nove spoznaje iz razdoblja staroga vijeka najstručnije elaboriraju i interpretiraju arheolozi. U velikoj mjeri ovaj stav odgovara istini, pogotovo tamo gdje imamo nekontaminirane arheološke terene, koje po prvi puta arheološki „tretiramo“. Međutim, s obzirom da je Hrvatska zemlja izuzetne povijesne baštine koja datira još iz razdoblja prapovijesti, te s obzirom da od tog razdoblja pratimo kontinuitet naseljenosti cijelog ovog geografskog prostora, teško je očekivati savšenu podlogu za moderna arheološka istraživanja. Danas su tehnike istraživanja puno sofisticiranije, no metodologija se ponešto izmijenila. Općenito, Kukuljevićeve upute za rekognosciranje terena smatraju se zastarjelim, a arheološka istraživanja velikim dijelom slijede tempo niskogradnje i visokogradnje izgradnje. Kada se istraživanja završe, kod određenog broja istraživača nedostaje cjeloviti kontekst pronalaska. Taj cjeloviti kontekst dio je obrade koja bi trebala uslijediti prije samih terenskih istraživanja i predstavlja povijest arheologije. Tom metodom se najprije istražuju podaci o terenu, tj. utvrđuje stanje arheološke istraženosti s navedenim datumom. Lako je pratiti arheološke dnevnik arheologa nakon Drugog svjetskog rata. Oni su pedantni ili daju dovoljno informacija da se može zaključiti u kakvom je stanju bio teren pri prvom arheološkom tretiranju. Međutim, vrlo malo arheologa je kompetentno istražiti podatke o arheološkim istraživanjima koja su se na određenom području dogodila u 19. stoljeću ili ranije. Taj dio struke obrađuju povjesničari koji se bave starom poviješću i pri ruci su arheolozima, pogotovo prilikom rekognosciranja terena ili ubikacije pojedinih objekata, a svakako svojim istraživanjem pomažu shvaćanje konteksta arheološkog terena. U 19. stoljeću ne možemo govoriti o arheološkim dnevnicima koje su vodili školovani arheolozi, ali je zapisa o arheološkim pronalascima svakako bilo. Oni su fragmentarni, često dio nekih drugih sveobuhvatnih rasprava, a u ovome smo radu odlučili dati prikaz kako je župna *Spomenica (Liber memorabilium eventuum Parochiae Sisciensis)* postala vrelo za prikupljanje podataka o arheološkim pronalascima.

Siscija je bila jedna od rimskih kolonija i kao takva je uživala sve blagodati velikoga urbanog središta. Direktna posljedica toga je bogata arheološka ostavština. Ona je stoljećima nanovo otkrivana i nanovo korištena. U 19. stoljeću, u času intenzivne gradske izgradnje dolazi do velikog broja arheoloških otkrića koja vode najškolovaniji ljudi svoga doba koji su se u tome času zatekli u Sisku. Kako se izgradnja mahom odvijala na kaptolskom zemljištu ti prvi priučeni arheolozi lokalni su župnici poput Franje Schloissnigga. On je u *Spomenicu* župne crkve Svetoga Križa, uz ostalo, bilježio i podatke s arheoloških terena, pa je tako primjerice podatak o lokalitetu „Rimska pivnica“ dobio svoj znanstveni epilog upravo kroz njegove zabilješke.

Raznovrsnost povijesnih vrela i njihova interpretacija ukazuju na cijeli jedan historiografski korpus koji je do sada uglavnom ignoriran kada je arheološka baština u pitanju. *Spomenica* svakako spada u taj korpus.

Naslovna stranica Spomenice župe župe Sv. Križa u Sisku iz 19. stoljeća *Liber memorabilium eventuum Parochiae Sisciensis*

Summary

The memorial book of the Sisak Holy Cross parish and the actions of the local priests in the 19th century: The sources for the study of the beginnings of systematic archaeological research in Sisak

The beginning of intensive economic growth of Sisak in the mid-19th century marks the start of the great construction in the urban area called *Siscia intra muros* in archaeological terminology. At that time the Roman archaeological remains that were forgotten for centuries were rediscovered. Several enthusiasts participated in the effort to collect, systematically investigate and scientifically evaluate the archaeological findings and in the attempt to draw up the topography of the antique Siscia.

One of them was the parish priest of Sisak's Holy Cross parish Franjo Schloissnigg. He was also the commissioner of the Zagreb Historical Society for the Sisak antiques, and this duty included supervising the archaeological excavations over the largest, most beautiful and most famous collection of Siscia antiquities of that time. He started with writing the *Memorial* in 1851, where he noted all the important events of Sisak excavations. *Memorial book* thus became a significant contribution to the archaeological research of the Sisak area, providing detailed descriptions and even the sketches of the ruins of old Siscia which Schloissnigg saw and noted. Notes from the *Memorial* of 1854 are extremely important as they describe the finding of the Siscia *basilica urbana*. Also, notes from 1868 mark the first signs of the archaeological finds at the *Roman beerhouse* archaeological site. Dragutin König became parish priest after Franjo Schloissnigg. Unfortunately he did not continue writing notes about archaeological excavations in the *Memorial*, so we can conclude that final archaeological comments in *Memorial* were written by Franjo Schloissnigg.

Key words: Sisak, archaeological remains, 19th century *Liber memorabilium eventuum Parochiae Sisciensis*

Nakladnik

Sisačka biskupija/ Stolni Kaptol Svetog Križa u Sisku

Suizdavači

Sisačka biskupija/ Stolni Kaptol Svetog Križa u Sisku

Hrvatsko katoličko sveučilište

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Glavni recenzent

dr. sc. Ivan Hrstić

Lektura

dr. sc. Rudolf Barišić

Korektura

doc. dr. sc. Hrvoje Kekez

dr. sc. Stipica Grgić

UDK

Ružica Grbešić

Grafičko oblikovanje i prijelom teksta

Alan Čaplar/Urednik d.o.o.

Tisak

Ekološki glasnik

Otisnuto u veljači 2017.

Tiskano u 300 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

pod brojem 000956068.